

Switandzhaku Swa Khovhiti-19

Xitsonga

Notozi Mgobozi

Switandzhaku Swa Khovhiti-19

Yi tsariwile hi Notozi Mgobozi
Swifaniso swi dirowile hi Heidel Dedekind

Xi hundzuluxeriwile hi Cohen Shipalana

Tinyiko, wa malembe ya 8 hi vukhale u nghena xikolo ePhurayimari ya Ximhungu eTzaneen. U andlarile matitwelo yakwe mayelana na Khoviti-19.

Sweswi hi le masunguleni ya theme yintshwa kambe Tinyiko wa chava ku tthelela exikolweni endzhaku ka ku wisa ka xikolo loku ko leha swinene hikuva u tiva vadyondzi vanharhu lava khomiweke hi ntungu lowu.

U endlile xikombelo eka manana wakwe xa ku va a ntshuxiwa ku ka a nga yi exikolweni hi Musumbhuluko wolowo hikuva a lumalumiwa naswona a nga lavi ku fa, kambe manana wakwe u arile.

U ringetile maqhingha hinkwawo lama a ri na wona kambe manana wakwe a nga swi tekelanghi enhlokweni.

U pfukile a hlundzukile, a hlamba exawareni kutani a ambala a teka bege yakwe a ri karhi a tengatengisa mihloti, a suka a kongoma exikolweni a ambarile masiki yakwe exikandzeni.

Loko a fika exikolweni u lemukile leswaku mikarhi na maendlelo ya swilo se swi cincile. U forile layini ehandle ka jarata ra xikolo egedeni a hlamarile swinene.

U vutisile vadyondzi lavan'wana mayelana na leswi a swi xiyaxiyaka na ku cinca loku vonakaka.

Va nwi byerile leswaku va ya kamberilwa mahiselo ya miri na ku vutiserilwa swivutiso mayelana na rihanyo ra vona.

Loko nkarhi wakwe wu fika, mudyondzisi u kamberile mahiselo ya miri wakwe kutani va n'wi komberile ku pfula swandla swakwe leswaku a ta fafazerilwa swidlayaswitsongwatsongwana.

Endzhaku ka swona va n'wi kombile tlilasi yakwe.
Hambi kwale tlilasini u hlanganile na swilo
leswi n'wi hlamariseke laha tintangha takwe ti
kumekeke ti tshamile hi ku tsalangana hinkwavo
ka vona va ambarile timasiki eswikandzeni swa
vona.

Mudyondzisi u va hlamuserile hilaha swilo a swi
fanele ku endliwa hakona kusukela sweswi kuya
emahlweni na hilaha va faneleke ku tikhomisa
xiswona hi nkarhi wa ku wisa.

Loko xikolo xi huma u yile ekaya a hlundzukile hi
ku chavela vutomi byakwe hikuva ka ha ri na swo
tala leswi a faneleke ku swi endla evuton'wini
byakwe.

Loko a fika ekaya u byerile manana wakwe
ntiyiso wa ku va a lava ku lovha xikolo nimixo.
Hambiswiritano, a boheka ku tikuma a ri karhi
a ya exikolweni masiku hinkwawo handle ka
swivhiko swo karhi.

U tokotile nakambe mhaka leyi n’wi tsemeke nhlana etlilasini, ya leswaku xikolo xi ta fanela ku pfala hikokwalaho ka vadyondzi lava tluleriweke hi Khovhiti-19 na ku lova ka van’wana va vadyondzisi. Xiboho xa muxaka lowu xi tekiwile tanihi ndlela ya ku sirhelela vadyondzi ku va va tluleriwa hi Khovhiti-19.

Swikolo swi pfarile swa nkarhinyana ku nyika nkarhi wa ku fafazela no basisa hi swidlayaswitsongwatsongwana swa matimba.

Xitiviso xa muxaka lowu xi nyanyisile ku chava eka vadyondzi na vadyondzisi. Xitiviso xin'wana a xi ri lexi vulaka leswaku vadyondzisi hinkwavo lava nga na malembe ya makumetsevu na ku tlula hi vukhale a va fanele ku tirha va ri emakaya hikuva a va wela eka nxungeto wa le henhla wa ku tluleriwa hi Khovhiti-19.

Ku va vanhu va file, swi chavisile vanhu. Lava a va tluleriwile hi Khovhiti-19 a va tshama voxe kuringana masiku ya 14.

Mahungu ya hangalakile swinene eka maphephahungu hinkwawo, tirhadiyo na swihangalasangungu swin'wana exikarhi ka vanhu laha a swi nyika mahungu ya tihlayohlayo ta mafu, lava tluleriweke na lava sawuteke eka xitsongwatsongwana xa Khovhiti-19.

Leswi swi chavisile Tinyiko swinene laha a nga ha lavi ku huma ekaya kakwe hikuva a anakanya hi ku tikuma a tluleriwile hi xitsongwatsongwana.

Phurisedente wa tiko u nyikile switiviso swo hlaya swinene mayelana na xiyimo xa tiko, leswi endleke leswaku un'wana na un'wana a sungula ku chavela vutomi byakwe.

Siku rin'wana loko Tinyiko a vuya hi le xikolweni u byerile manana wakwe leswaku va byeriwile ku ta hi masiku yo hambanahambana ku ya hi giredi na tllasi yin'wana na yin'wana ku pfumelela matshamelo ya vona hi ku tsalangana tanihi ndlela ya ku papalata ku va va tluletana.

U hlamarile swinene, "Heyi, manana! A ndzi tshembi leswaku ndzi ta ri heta lembe leri. A ndzi titshembisile leswaku ndzi ta ya eka Giredi ya 4 lembe leri taka. Ingi ntungu lowu wu nga hundza.

Manana wakwe u tshamile ehansi na yena kutani a n'wi khorwisa leswaku xin'wana na xin'wana laha misaveni xi na nkarhi wa xona kutani ho fanela ku rindzela kukondza xin'wana na xin'wana xi tshamiseka leswaku hi ta kota ku tiva swiboho leswi nga ta tekiwa mayelana na leswi swikolo swi faneleke ku fambisiwa xiswona ku yisa emahlweni. Tinyiko u lahlekeriwile hi ntshembo eka malembe ya vutsongo byakwe.

Swikolo swi pfurile swi tlhela swi pfala hi swivangelo swo hambanahambana. Mikarhi yin'wana vadyondzi a va ta kumeka va nga yi exikolweni kuringana n'hweti kumbe timbirhi leswi a swi va endla va kumeka va nga tsakangi hikwalaho ka swiboho swa muxaka lowu.

Un'wana wa vatswari u te: "Hi fanele ku khongelela xiyimo lexi hikuva swilo se swa nyanya."

Mudyondzisi u va khutazile a ku: "Hinkwaswo leswi swi ta hundza, a hi veni na ku tshemba. Vadyondzi va fanele ku tikarhata swinene eka ntirho wa vona wa xikolo emakaya na kwala xikolweni. Hi hisekela ku vona ku hela ka lembe leswaku hi ta vona leswi nga ta humelela lembe leri taka. Leswi i matimu lama nga rivalekiki eka munhu u'nwana na u'nwana."

Hi ta avela ntokoto lowu wa Khovhiti-19 na vadyondzi van'wana eka malembe lama taka mayelana na hilaha swi humeleriseke xiswona ku tisa nkalatshamiseko eswikolweni na ku veka misava hinkwayo ehansi ka ntshikelelo lowukulu swinene.

“Ku na xin'we lexi ndzi chavisaka, ku nga ku hisiwa ka swikolo. A ndzi tshembi leswaku xikolo xa hina xi ta humelela eka swiyimo leswi,” ku vula Tinyiko.

“Leswi nyanyisaka hileswi mudyondzisi wa hina a ha ku hi vutisaka mayelana na mihlawulo ya hina evuton'wini loko hi kula. Ndzi n'wi byerile leswaku ndzi lava ku va dokodela ra swihari, hikuva ndzi rhandza swihari. Vadyondzi van'wana a va lavi ku tlhelela exikolweni sweswi, a ndzi tivi leswaku va lava ku fikelela njhani swikongomelo swa vona loko va nga lavi ku dyondza.”

Swikolo swi hetelerile swi pfurile endzhaku ka ku wisa loku ko leha swinene kutani vatswari va vitaniwile enhlengoletanini laha a va fanele ku ya burisana hilaha xikolo xi faneleke ku ya emahlweni hakona.

Nhloko ya xikolo u avelanile na vatswari leswaku vadyondzisi na vadyondzi hinkwavo lava a va tluleriwile hi Khovhiti-19 se a va sawutile leswaku vatswari va nga ha vilerisiwi hi vuhlayiseki bya vana va vona, ngopfungopfu loko va fanele ku landzelela milawu ya vuhlayiseki bya vona.

Vadyondzisi na vona a va fanele ku landzelela milawu ya vuhlayiseki exitafurhumu ku papalata ku tluletana exikarhi ka vona. Yingiselani leswi va avelanaka na n'wina hi swona leswi humeelaka etiflilasini, ku kavanyetiwa hi vadyondzi hi nkarhi wo dyondza. Va vilerisiwa hileswi va khomanisaka xiswona tanihi vadyondzi loko ndzi ri karhi ndzi va dyondzisa.

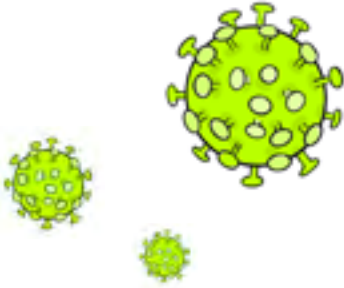
Nkateko u huwelerile a ku: “Ndzalama u khohlola a nga pfalangi nomu wakwe”. Loko ndza ha lava ku hlamula, Matimba u huwelerile a ku: “Mudyondzisi, Sagwadi a nga ambalangi masiki yakwe naswona u le ku entshemuleni a nga heti”.

A ndzi boheka ku yimisa dyondzo ya mina ndzi lulamisa xiyimo lexi a ndzi langutisanile na xona.

Mivilelo ya Tinyiko se ya kulela, na vurhongo a bya ha khomi hikwalaho ka ntungu lowu n’wi vangelaka milorho yo biha. Manana wakwe na yena u vilerisiwa hi jaha rakwe leri xanisekaka no tshamela ku chava.

Nhloko ya xikolo yi ringeta hi matimba hinkwawo ku enhlisa ku hlanganahlangana loku nga kona exikarhi ka vadyondzisi na vadyondzi.

Tinyiko u komberile manana wakwe ku n’wi pfuna ku tsala xitlhokovetselo lexi a veke na xona emiehleketweni yakwe. Swi tekile masiku ku tsala xitlhokovetselo lexi ku kondza xi hela. U fambile na xitlhokovetselo lexi exikolweni laha a kombeleke mudyondzisi wa yena ku xi hlayela tlilasi hinkwayo. Hi lexi landzelaka.

Ndza chava

Ndza chava,
Manana na yena wa chava,
Mudyondzisi na yena wa chava,
Xana a wu chavi wena?

Hi se hi twile hi ta ntungu lowu
wo dlaya eka tirhadiyo,
Hi se hi wu vonile eka thelevhixini,
Hi hlayile hi wona eka maphephahungu,
Hi hlayile hi ta wona emigangeni ya hina,
Lebyi, i vuvabyi byo dlaya
naswona ndza byi chava!

Ndzi chava ku endzela vanghana va mina.
Ndzi chava ku tlanga na vanghana va mina.

Ndzi chava ku ya exikolweni.
Ndzi chava no ya edorobeni.
Ndzi le ku chaveni.

Ndzi chava ku lwela timfanelo ta mina.
Ndzi chava ku avela van'wana mavonelo ya mina.
Ndzi tlhela ndzi nga swi koti ku hlalela
mitlangu leyi ndzi yi tsakelaka.
Hinkwaswo leswi tumbuluxiweke
swi hanya eku chaveni.
Hi swona swi endlaka leswaku
ndzi va na ku chava loku.

Ntungu lowu wu ndzi yiverile ntsako wa mina.
Ntungu lowu wu ndzi yiverile timfanelo ta mina.

Ntungu lowu wu tekile vutomi
bya vanghana va mina.

Wu tekile vutomi bya vatswari na vana.

Ndzi chavela vutomi bya mina n'wini.

Ndzi tshama ndzi ri karhi ndzi hlamba
mavoko ya mina hi xisibi na mati.

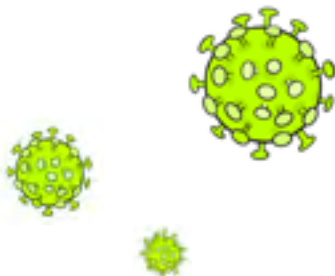
Ndzi landzelela milawu hinkwayo
leyi bumabumeriweke.

Ndzi tshama ndzi ambarile masiki ya mina.

Kambe ndza ha chava Khoviti-19.

Fambela ekule Khoviti-19, fambela ekule!

Ndzi lava ntshunxeko wa mina.

Ndzi koxa ku vuyiseriwa vutomi bya mina.
Ndzi khongelela ntshuxeko wa vana.
Emikarhini leyi yo chavisa na
mpfumaleko wa tshembo,
Ndzi tlangela ku hlayisiwa.
Ndza chava! Ndza chava! Ndza chava!

Hi tshemba leswaku ku ta va na vutshunguri.
Madokodela va ta kuma vutshunguri.
Ntungu lowu wu ta fambela ekule.
Hi ta tlhela hi tsaka nakambe.

SWIKHENSO

Yi tsariwile hi
Notozi Mgobozi

Swifaniso swi dirowile hi
Heidel Dedekind

Muhleri 1
Ntombikayise Njadayi

Muhleri 2
Nelisa Mviko

Muhleri 3
Nopasika Xapa

Mutumbuluxi
PixelPing Design

Mhundzuluxeri
Cohen Shipalana

Muhlerinkulu
Mafemani Baloyi

ISBN 978-0-638-00807-4

basic education
Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

